

Priloga: Rzd-01-18-00006-01

Datum: 17.5.2018

opis enote nesnovne kulturne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE

EID: **2-00065**

Ime enote: **Poslikavanje panjskih končnic**

Sinonimi imena enote:

2. OPIS ENOTE DEDIŠČINE

Zvrst dediščine: **uprizoritve in predstavitve**

Podzvrsti:

likovni izrazi

Tipološka gesla:

slikanje, krašenje čebelnjakov, ljudsko slikarstvo

Kratek opis:

Poslikavanje panjskih končnic obsega poslikave pročelnih deščic čebeljih panjev, predvsem kranjičev. Od srede 18. stoletja naprej je izvirna oblika popularnega likovnega izražanja, značilna za precejšen del slovenskega etničnega ozemlja.

Opis:

Slikarstvo na končnicah čebeljih panjev kranjičev je najprepoznavnejša oblika popularnega likovnega izražanja na Slovenskem. Predpogoj za sprejemanje te oblike slikarstva je bil splošen odnos do slik in njihovo mesto v zavesti kmečkega in drugega podeželskega prebivalstva, za katere poslikane končnice niso bile le lepe in zanimive, ampak tudi koristne, saj so po sličicah razločevali panje in lastništvo. Sodobni slikarji se s to zvrstjo slikarstva ukvarjajo iz spoštovanja in zaradi ohranjanja dediščine ali zaradi izdelovanja spominkov.

Panjske končnice, imenovane tudi skočnice, čelnice, čevnice in dovži, v obliki lesenih deščic, največkrat iz mehkih vrst lesa višine od 12 do 15 cm in različnih dolžin, so v preteklosti poslikavali z oljnimi barvami iz doma trtih zemeljskih pigmentov, pomešanih z domačim lanenim oljem, in s čopiči različnih debelin. Doma pridobljene barve so omogočale obstojnost poslikav kljub neugodnim vremenskim razmeram v nasprotju z industrijskimi barvami, ki so jih začeli kupovati in uporabljati ob koncu 19. stoletja. Posamezniki tudi danes uporabljajo tehniko poslikave z doma pripravljenimi oljnimi barvami, pri čemer osnova izdelave panjske končnice ostaja enaka – to je dobro zglajena deščica iz suhega lesa, ki jo slikar najprej prepleska z oljno barvo, ki predstavlja barvno ozadje slike. Ko se deščica posuši, na njej ustvari obris motiva prostoročno ali s šablono tako, da motiv z drobljenim ogljem prenese preko papirja z luknjičasto risbo. Temu sledita poslikava posameznih ploskev z barvami in slikanje obrisov s čopičem.

Slikarstvo na panjskih končnicah opredeljujeta tako nabožna kot posvetna motivika. Za slednjo so značilni upodobitve poklicev in dela, živali, eksotičnih prizorov, nenavadnih dogodkov in vojaških motivov, prizori, ki označujejo razmerje med spoloma, lovski motivi, živali v človeških vlogah, pogosto satirično smešenje ženskih lastnosti. Najpogostejši nabožni motivi so svetniki, svetniške legende, prizori iz Svetega pisma nove in stare zaveze, sicer najpopularnejši pa Marija kot vsesplošna zavetnica, sv. Florijan, Job ter dvoboj med Pegamom in Lambergerjem.

V manjši meri velja podobno za sodobno ustvarjalnost, ko panjske končnice dobivajo tudi nove funkcije, zlasti kot spominki. Motive po predlogah ali po lastnih zamislih so v preteklosti ustvarjali slikarji, pri čemer so imeli odločilen vpliv na njihovo izbiro naročniki oziroma kupci. Predpogoj za razvoj slikovitega poslikavanja lesenih deščic je bilo poznavanje slikarske tehnike in priprave barv, kar je bila osnova za razvoj posebnega slikarskega sloga. Doslej je znanih vsaj 42 imen slikarjev, ki so prispevali k razvoju treh slogovnih skupin. Sodobni slikarji poskušajo zvesto slediti tradicionalnim vzorom tako glede tehnike kot motivike.

Za redke primerke poslikanih panjskih končnic z letnicami s konca 18. in iz prve četrtine 19. stoletja imamo podatke o njihovih najdiščih, ki so vsa s širšega območja Kranja in Kamnika. Iz doslej znanih podatkov v virih in literaturi se dà sklepati o njihovi zemljepisni razširjenosti v zadnji tretjini 18. stoletja in na začetku 19. stoletja ponekod na Gorenjskem, Dolenjskem in Koroškem ter ob koncu 19. stoletja in v začetku 20. stoletja na južnem Koroškem, severozahodnem slovenskem Štajerskem, na osrednjem in severnem Kranjskem ter na delu Goriškega. Ob koncu 20. in na začetku 21. stoletja so prisotni predvsem na Gorenjskem.

Slikarstvo na panjskih končnicah je znano od druge polovice 18. stoletja, razcvet je doživelo v obdobju med 1820 in 1880 in je nato postopoma zamiralo do začetka 2. svetovne vojne. Od konca 20. stoletja ponovno narašča želja čebelarjev po uporabi tradicionalne tehnike slikanja zaradi uporabe do narave prijaznih barv, njihove večje obstojnosti ter vrednotenja tradicionalnih motivov.

Datacija:

druga polovica 18. stol., 1758, sredina 20. stol.

3. LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

Naselje: **ZGORNJE GORJE (GORJE)**

Opis lokacije:

Gorenjska

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **428710** X: **137760**

4. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

več nosilcev

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02_00065.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Anja Jerin, 2010

6. VARSTVENE USMERITVE ZA ENOTO

Kategorija usmeritev: **drugi ukrepi ohranjanja nesnovne dediščine**

Opis usmeritev:

osnovne varstvene usmeritve za nesnovno dediščino

7. PRISTOJNOSTI

Pristojna institucija: **Slovenski etnografski muzej**

Strokovna področja:

etnologija, likovna umetnost, čebelarstvo

8. POVEZAVA ENOTE Z DRUGIMI ENOTAMI REGISTRA

Register nesnovne kulturne dediščine:

Register nepremične kulturne dediščine:

Babni Vrt - Čebelnjak zahodno od vasi (EŠD 26074)

Breznica - Janšev čebelnjak (EŠD 5323)

Zgornji Brnik - Čebelnjak na domačiji Zgornji Brnik 7 (EŠD 20516)

Register premične kulturne dediščine:

Muzeji radovljiške občine Radovljica

Slovenski etnografski muzej

Loški muzej Škofja Loka

Koroški pokrajinski muzej

Gorenjski muzej

Pokrajinski muzej Celje

9. UTEMELJITEV VPISA

Odnos pretežno agrarnega prebivalstva do slikarstva, kakršno se je razvilo na panjskih končnicah predvsem v 19. stoletju, prevažanje in prenašanje čebel na dodatno pašo ter velika donosnost čebelarstva zlasti na Gorenjskem tvorijo sklop vzrokov in razmer za uveljavitev te posebne zvrsti slikarstva. Z današnjim vedno večjim zavedanjem o pomenu čebelarstva za človeka, njegovo zdravje in ohranjanje ravnovesja v naravi narašča interes za gradnjo čebelnjakov in njihovo krašenje s poslikanimi panjskimi končnicami. Kot uveljavljena sestavina simbolizirane slovenske nacionalne identitete so del spominkarskega repertorija, zaradi česar narašča zanimanje za znanje o motivih kakor tudi tehniko oljnega slikarstva.

10. OMEJITVE GLEDE JAVNOSTI PODATKOV

Omejitev: **ni omejitev glede javnosti podatkov**

11. OPOMBE

12. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **> 30 m**

Natančnost območja: **območje ni določeno**

13. VPIS V REGISTER

Vpis dne: **17.5.2018**

Št.: **Rzd-01-18-00006-03**

Razlog: **pobuda**

14. SPREMEMBA REGISTRA

Sprememba dne:

Št.:

Razlog:

15. IZBRIS IZ REGISTRA

Izbris dne:

Št.:

Razlog:

16. ZAZNAMKI

Številka: Rzd-01-18-00008-11-01

Datum: 15.6.2018

opis nosilca enote nesnovne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00065**

Ime enote: **Poslikavanje panjskih končnic**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec:

Identifikacija nosilca: **181**

Anja Bunderla

Podhom 39, 4247 Zgornje Gorje

www.api-art.com

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Anja Bunderla je profesorica likovne umetnosti, slikarka in čebelarka, ki se ukvarja s poslikavanjem panjskih končnic vse od študentskih let. Navadno slika na podlago iz smrekovega lesa. Uporablja oljne barve ali doma narejene pigmente, mešane z lanenim oljem. Kamnine iz domačega okolja, ki so primerne za tovrstno uporabo, v možnarju stre v prah in jih prečisti. Nekatero barvo dobi tudi z drugimi postopki. Pigmenti iz domačega okolja so zelo pomembni, da se barvne palete motivov na končno izdelanih panjskih končnicah nevpadljivo vključujejo v prostor.

Po pripravi barve leseno podlago pobarva s svetlejšim odtenkom in jo posuši. Za tem oriše motiv, ki ga včasih na podlago prenese z vnaprej pripravljene šablone, ki jo luknjičasto zariše in na njo nanese prah, ki na leseni deščici pusti sled motiva. Nato poslika motiv in ga pusti, da se posuši ter določene dele spet poslika. Tako nastane večslojna oljna slika, ki sledi postopkom, kot so bili v uporabi v času razcveta panjskih končnic.

Slika predvsem motive z ohranjenih kranjičev. Ideje za motive črpa iz vsebin in miselnosti časa njihovega nastanka in uporabe ter v povezavi z današnjimi razmerami sledeč kontinuiteti.

Svojih del ne namenja množični prodaji. Za slikanje panjskih končnic uporablja kakovostne materiale in postopke, ki zahtevajo svoj čas in so zato izdelki višjega kakovostnega in s tem cenovnega razreda.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **PODHOM (GORJE)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **430059** X: **138696**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00181.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Anja Bunderla, 2015

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **17.5.2018**

Številka: **Rzd-01-18-00006-03**

Razlog: **pobuda**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne: **15.6.2018**

Številka: **Rzd-01-18-00008-03**

Razlog: **dodajanje/sprememba fotograf.**

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Številka:

Razlog:

11. ZAZNAMKI